

Talouden ja politiikan vuorovaikutus Suomessa*

MARTTI NYBERG

Helsingin kauppakorkeakoulu

Viimeksi kuluneiden kolmen vuosikymmenen aikana kansantalouden ja politiikan tutkijat ovat analysoineet talouden ja politiikan välistä vuorovaikutusta. Tässä tutkimuksessa voidaan erottaa kaksi keskeistä suuntausta.

Ensimmäinen näistä tutkii taloudellisten ja poliittisten tekijöiden vaikutusta hallituksen, puolueiden tai presidentin kannatukseen. Eri tekijöiden vaikutusta äänestyspäätöksiin on tutkittu erityisesti äänestys- ja populariteettifunktioiden avulla. Niiden perustana on käytetty erilaisista teoreettisista lähtökohdista johdettuja funktiotyyppejä ja niihin liittyviä hypoteeseja. Äänestysfunktioiden avulla selitetään esimerkiksi puolueiden vaaleissa saaman kannatuksen vaihtelua, kun taas populariteettifunktioita käyttäen selitetään puolueiden kyselytutkimuksissa saaman kannatuksen muutoksia. Selittävinä ta-

loudellisina muuttujina on äänestys- ja populariteettifunktioissa useimmiten käytetty työttömyyttä, inflaatiota ja kuluttajien tuloja sekä viime aikoina myös äänestäjien subjektiivisia arvioita talouden tilasta.

Toinen pääsuuntaus talouden ja politiikan välisen vuorovaikutuksen tutkimuksessa kohdistuu poliittisten suhdannevaihtelujen esiintymiseen talouden kehitystä kuvaavissa muuttujissa. Poliittiset suhdannevaihtelut syntyvät, kun hallitus yrittää talouspolitiikan avulla vaikuttaa talouden tilaan vaalimenestyksen tai ideologisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Poliittisten syklien teorioissa päädytään erilaisiin poliittisiin suhdannevaihteluihin työttömyyden, inflaation, taloudellisen kasvun sekä finanssi- ja rahapolitiikan instrumenttien kehityksessä. Nämä sykliteoriat eroavat toisistaan lähinnä sen mukaan, mitä oletetaan hallituksen tavoitteista, äänestäjien odotuksista ja talouden rakenteesta.

Suurin osa alan empiirisestä tutkimuksesta on tehty Yhdysvalloissa, Englannissa, Saksassa ja Ranskassa mutta joukko tutkimuksia on tehty myös pienissä maissa kuten Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Useimmat tutkimustulokset

---

* Lectio praecursoria Helsingin kauppakorkeakoulussa 21.6.2000. Perustuu kirjoittajan väitöskirjaan »Interaction between the Economy and Politics in Finland, A Study on Popularity of Parties and Political Business Cycles». Acta Universitatis Oeconomicae Helsingienis, A-170, Helsinki 2000.

tukevat oletusta, että talouden ja politiikan välillä on vuorovaikutusta. Suomessa alan tutkimusta on tehty toistaiseksi vähän.

Oman tutkimukseni tavoitteena on selvittää ekonometrisia malleja käyttäen talouden ja politiikan vuorovaikutusta Suomessa sotien jälkeisenä aikana.

Ensiksi on tarkoitus estimoida äänestys- ja populariteettifunktioita Suomen aikasarja-aineistosta sekä testata näihin funktioihin liittyviä hypoteeseja. Äänestysfunktioiden oletetaan kuvaavan työttömyyden, inflaation, yksityisen kulutuksen sekä Suomen taloudessa tapahtuneen rakennemuutoksen vaikutusta suurimpien puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa 1948–1995. Populariteettifunktioiden avulla kuvataan työttömyyden, inflaation, yksityisen kulutuksen sekä äänestäjien taloutta koskevien subjektiivisten arvioiden vaikutusta pääpuolueiden kyselytutkimuksissa saamaan kannatukseen kesäkuusta 1983 maaliskuuhun 1995. Myös useita poliittisia muuttujia on käytetty. Muodostettaessa äänestys- ja populariteettifunktioita kiinnitetään erityistä huomiota puolueen oloon hallituksessa tai oppositiossa sekä puolueen asemaan hallituskoalitiossa.

Toiseksi on tarkoitus testata poliittisten suhdannevaihtelujen teorioita Suomen aikasarja-aineistosta. Tällöin tutkitaan hallituspuolueiden vaalimenestykseen ja ideologisten tavoitteiden saavuttamiseen pyrkivän talouspolitiikan aiheuttamien poliittisten syklien olemassaoloa bruttokansantuotteessa, työttömyydessä, inflaatioissa sekä finanssipolitiikan instrumenteissa.

Seuraavaksi esitetään joitakin tutkimukseni keskeisiä tuloksia, jolloin aluksi tarkastellaan muodostettuihin äänestys- ja populariteettifunktioihin perustuvia tuloksia.

Ensiksi testataan oletusta, että taloudelliset tekijät vaikuttavat puolueiden kannatukseen. Neljän suurimman puolueen Kansallisen Ko-

koomuksen, Keskustan, Sosialidemokraattisen puolueen ja Vasemmistoliiton populariteettifunktioista saadut tulokset tukevat tätä oletusta. Inflaatio ja työttömyys vaikuttavat Kokoomuksen ja Keskustapuolueen kannatukseen. Edelleen työttömyydellä on voimakas vaikutus Sosialidemokraattien ja Vasemmistoliiton kannatukseen.

Toiseksi testataan tukevatko populariteettifunktioista saadut tulokset vastuu- vai politiikkahypoteesia. Vastuuhypoteesin mukaan äänestäjät pitävät hallituspuolueita ainakin osittain vastuussa talouden kehityksestä. Kokoomuksen ja Keskustan ollessa hallitusvastuussa työttömyyden kasvu vähentää niiden kannatusta, kun taas työttömyyden kasvu on lisännyt Sosialidemokraattien ja Vasemmistoliiton kannatusta oppositiossa. Poliittikkahypoteesin mukaan puolueilla on erilaisia arvostuksia työttömyyden ja inflaation suhteen. Vasemmistopuolueiden oletetaan pitävän parempana matalaa työttömyyttä ja oikeistopuolueiden matalaa inflaatiota. Poliittikkahypoteesiin perustuvista malleista saadut tulokset tukevat osittain tätä hypoteesia.

Kolmanneksi tarkastellaan pääministerin puolueelle, toiselle suurelle hallituspuolueelle ja pääoppositiipuolueelle estimoiduista populariteettifunktioista saatuja tuloksia. Tulokset tukevat voimakkaasti vastuuhypoteesia. Pääministerin puolueen kannatus laskee, kun inflaatio ja työttömyys kasvavat ja nousee kun yksityisen kulutuksen muutos kasvaa. Myös toisen suuren hallituspuolueen kannatus laskee, kun inflaatio ja työttömyys kasvavat, mutta inflaation ja työttömyyden kertoimet ovat pienempiä. Tämä tulos tukee oletusta, että äänestäjät näkevät pääministerin puolueen olevan enemmän vastuussa talouden kehityksestä kuin toisen ison hallituspuolueen. Lisäksi inflaation ja työttömyyden kasvu lisää pääoppositiipuolueen kannatusta.

Neljänneksi tarkastellaan pienien, erityisesti uusien puolueiden vaikutusta pääpuolueiden kannatukseen. Pienten puolueiden kannatuksia käytetään tällöin niin sanottuina proxy-muuttujina, jolloin kannatuksen oletetaan riippuvan ensisijaisesti ei-taloudellisista asioista. Tulokset tukevat käsitystä, että pienten puolueiden kannatuksen takana olevat ei-taloudelliset asiat ovat vaikuttaneet suurten puolueiden kannatukseen. Erityisesti SMP:n kannatus on vähentänyt Keskustan ja Sosialidemokraattien kannatusta, kun taas Vihreän Liiton kannatus on vähentänyt Sosialidemokraattien, Kokoomuksen ja Keskustan kannatusta.

Viidenneksi tarkastellaan poliittisten vaalisykliä olemassaoloa puolueiden kannatuksen kehityksessä. Tällaiset syklit kuvaavat hallituspuolueiden kannatuksen vähenemistä vaalikauden aikana riippumatta talouden tilassa tapahtuneista muutoksista. Tässä tutkimuksessa on muodostettu uuden tyyppinen Suomen monipuoluejärjestelmään sopiva muuttuja. Estimoidut tulokset vaalisyklejä sisältävistä malleista tukevat oletusta, että taloudellisten muuttujien lisäksi vaalisykleillä on vaikutusta Kokoomuksen, Keskustan ja Sosialidemokraattien kannatukseen.

Kuudenneksi tarkastellaan kansantaloutta sekä äänestäjien taloutta koskevien subjektiivisten arvioiden vaikutusta puolueiden kannatukseen. Tulokset tukevat oletusta vaikutuksen olemassaolosta. Äänestäjien eteen- ja taaksepäin katsovat positiiviset arviot sekä maan että oman talouden tilasta lisäävät hallitusvastuussa olevan puolueen kannatusta ja vähentävät oppositiopuolueen kannatusta.

Seitsemänneksi tarkastellaan Suomen taloudessa tapahtuneen rakennemuutoksen pitkän ajan vaikutuksia pääpuolueiden kannatukseen. Äänestysfunktioista saadut tulokset osoittavat, että palvelusektorin osuuden kasvu on lisännyt

Kokoomuksen kannatusta ja maa- ja metsätaloudessa työskentelevien osuuden lasku on vähentänyt Keskustan kannatusta.

Lopuksi on tarkasteltu populariteettifunktioiden kykyä ennustaa vaalituloksia sekä puolueiden kannatusta kyselytutkimuksissa. Dynaamiset mallit näyttävät ennustavan parhaiten. Edelleen äänestäjien retrospektiiviset arviot maan taloudellisesta tilasta antavat parhaat ennusteet subjektiivisten muuttujien osalta.

Tutkimuksessani on käsitelty verrattain laajasti ekonometristen menetelmien soveltamista, jolloin erityistä huomiota on kiinnitetty kertomien stabiliteetin testaamiseen.

Seuraavaksi tarkastelen poliittisiin suhdannevaihteluihin liittyviä tuloksia

Poliittisten suhdannevaihtelujen teoriat perustuvat erilaisille oletuksille hallituksen tavoitteista, äänestäjien odotuksista ja talouden rakenteista. Vaalisykliä teoria olettaa hallituksen maksimoivan uudelleenvalintaansa, kun taas partisaanisyykliä teoria olettaa puolueilla olevan erilaisia ideologisia tavoitteita. Aikaisemmin äänestäjien odotuksien oletettiin muodostuvan eirrationaalisesti, kun taas uudemmissa teorioissa niiden oletetaan muodostuvan rationaalisesti.

Tässä tutkimuksessa on tarkoituksena testata poliittisten syklien teorioita Suomen aikasarja-aineistosta vuodesta 1960 vuoteen 1992 käyttäen kahta tyyppiä taloudellisia muuttujia. Ensin selvitetään poliittisten syklien olemassaoloa makrotaloudellisten muuttujien kuten työttömyyden, inflaation ja bruttokansantuotteen kehityksessä. Toisaalta tutkitaan poliittisten syklien esiintymistä finanssipolitiikan instrumenteissa kuten valtion kulutusmenoissa, budjettialijäämässä ja veroasteessa.

Ensiksi testataan kolmea erilaista vaalisykliä teoriaa. *Nordhausin* esittämä niin sanottu

opportunistisen syklin teoria olettaa, että hallitus maksimoi uudelleen valintaansa ja äänestäjät muodostavat odotuksensa ei-rationaalisesti. Tulokset työttömyyden, inflaation ja bruttokansantuotteen osalta eivät tue hypoteesia vaalisyklin olemassaolosta mutta tukevat niiden esiintymistä finanssipolitiikan instrumenteissa kuten valtion kulutusmenoissa, budjettivajeessa ja veroasteessa.

Tulokset eivät myöskään tue *Rogoffin* ja *Sibertin* esittämää teoriaa, jossa äänestäjien odotukset oletetaan rationaalisiksi ja jossa on johdettu inflaatiolle vaalisykli. *Davidsonin*, *Fra-tiannin* ja *von Hagenin* esittämä poliittisten suhdannevaihtelujen »satisficing» teoria sai tukea Suomen aineistosta ainoastaan työttömyyden osalta. Toisaalta tulokset tukivat muodoltaan yleisempien vaalisykliden olemassa oloa valtion kulutusmenoissa, budjettivajeessa ja veroasteessa.

Toiseksi testataan kahta partisaanisyykliä teoriaa käyttäen dummy-muuttujia, jotka tutkimuksessani on formuloitu erityisesti koalitiotukituksille. Saadut tulokset bruttokansantuot-

teen osalta tukevat sekä *Alesinan* teoriaa, jonka mukaan hallituksen tavoitteet ovat ideologisia ja äänestäjien odotukset rationaalisia että *Hibbsin* teoriaa, jonka mukaan äänestäjien odotukset ovat ei-rationaalisia. Työttömyydestä saadut tulokset tukevat enemmän Hibbsin teoriaa, kun taas inflaation osalta tulokset eivät tue kumpakaan teoriasta. Edelleen tulokset finanssipolitiikan instrumenttien osalta eivät tue partisaanisyykliä teorioita. Kun arvioidaan partisaanisyykliä teorioista saatuja tuloksia on syytä muistaa, että muutokset vasemmisto-oikeisto-akselilla koalitiotukituksien välillä Suomessa eivät ole olleet kovin suuria.

Kansainvälisen taloudellisen kehityksen liittäminen syklimalleihin ei oleellisesti muuttanut testituloksia.

Toivon, että tutkimukseni tulokset voisivat osaltaan edistää kansainvälisesti merkittävän tutkimussuuntauksen kehittämistä Suomessa ja tehdä entistä paremmin mahdolliseksi alaan liittyvät kansainväliset vertailut myös Suomen osalta.